

Гордана ГАРИЋ ПЕТРОВИЋ*

Историјски институт

Београд

ДУЖНОСТИ ОСОБЉА УПРАВЕ ДРЖАВНОГ СТОЧАРСКОГ ЗАВОДА У ДОБРИЧЕВУ**

Анстракт: Тема рада је формирање и рад Државног сточарског завода са центром у Добричеву и одељком у Љубичеву. Овај завод је настао трансформацијом Завода државне ергеле, а започео је са радом након доношења посебног указа 1902. године. Радове на имању овог завода надзирали су руководилац економије, рачуновођа, руководилац сточарства, шталмајстор и практикант. Они су, такође, водили бригу о сточном фонду и осталој имовини завода. У раду су приређене за штампу дужности које је, 1906. године, члановима особља прописао управник Државног сточарског завода Милош Н. Лукићевић, приликом ступања на дужност руководиоца економије др Уроша Стајића.

Кључне речи: Државни сточарски завод, Државна ергела, Добричево, сточарство, пољопривреда, Краљевина Србија

Државна ергела је основана 1852. године у Ћуприји, одакле је 1859. премештена у Пожаревац а следеће године у Љубичево. Основни циљ Ергеле је било унапређење коњарства у Србији путем ширења племенитих раса коња. Њеним формирањем становништво је стекло право да заводске коње користи за приплод уз плаћање одређене надокнаде. Одељење Ергеле у Добричеву је установљено 1875. године, и то на путу који води од Ћуприје ка манастиру Раваници.¹

* gordana.garic.petrovic@iib.ac.rs

** Рад је настао као резултат истраживања на пројекту Министарства просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије *Од универзалних царстава ка националним државама: друштвене и политичке промене у Србији и на Балкану* (Ев. бр. 177030).

¹ Г. Гарић Петровић, *Земљорадња у Србији (1878-1912)*, Београд 2017, 66; Б. Миљковић Катић, *Пољопривреда Кнежевине Србије (1834-1867)*, Београд 2014, 279; *Пољопривредни календар за 1897*, Београд 1896, 106.

По формирању, Државна ергела је била под надлежношћу Економног одељења Попечитељства внатрених дјела, на чијем се челу налазио Атанасије Николић, чувени чича Срећко. Године 1859. прелази под надлежност Министарства финансија, а 1872. под надлежност Министарства војног. Након формирања Министарства народне привреде Државна ергела (касније Државни сточарски завод) постаје један од државних завода под надлежношћу овог министарства.²

У циљу оплемењивања домаће расе коња Ергела је располагала извесним бројем приплодних грла арапске и енглеске крви, или њихових мелеза. Први расплодни пастуви су били Ђулан и Гауштан набављени 1853 у Цариграду.³

Државна ергела је преустројена 1892. године у Државни сточарски завод Законом о уређењу Државног сточарског завода. Закон је донет 12. марта (29. фебруара) 1892. године. Састојао из 40 чланова, груписаних у шест одељака, који су регулисали рад Државног сточарског завода. Завод је основан у циљу унапређења сточарства у Србији узгојем грла најбољих раса стоке (коња, говеда, оваца и свиња), која су се даље распоређивала по земљи ради побољшања домаће стоке. Закон је предвидео да се са установљењем Државног сточарског завода укине Завод државне ергеле, што је и учињено Указом од 14. јануара (1. јануара) 1902. године.⁴

Државном ергелом су управљали поручник Тодор Петковић, потпоручник Бранко Васиљевић, Јевта Стојановић, Иван Томић и Коста Поповић.⁵ У тренутку преласка под надлежност Министарства народне привреде на челу целе Ергеле се налазио артиљеријски потпуковник Павле Хорстиг, док је Одељењем у Добричеву управљао капетан Тодор Поповић. Након преласка под надлежност Одељења за земљорадњу и сточарство Министарства народне привреде, Државном ергелом, а касније Државним сточарским заводом, управљали су: Коста Петровић, Лазар Р. Јовановић, Алекса Љ. Поповић, Душан М. Спасић, Алекса Љ. Поповић (други пут), Душан М. Спасић (други пут), Александар Мијоковић, Вучко

² М. Лукићевић, *Из историје наше Државне ергеле*, Тежак 51 (1910) 199–200.

³ М. Лукићевић, *Из историје наше Државне ергеле*, 199; *Извештај о раду Одељења за пољску привреду и ветеринарство*, Извештаји поднесени министру народне привреде о досадашњем раду на унапређењу домаће привреде и мерама за даљи рад у томе правцу, Београд 1907, 179.

⁴ *Закон о уређењу Државног сточарског завода*, Зборник закона и уредаба, књ. 48, Београд 1893, 43–57; Зборник закона и уредаба, књ. 57, Београд 1904, 48.

⁵ М. Лукићевић, *Из историје наше Државне ергеле*, 199–200.

С. Богдановић, Александар Мијоковић (други пут), Сретен Јевтић, Милош Н. Лукићевић, Александар Г. Јовановић, Милош Н. Лукићевић (други пут).⁶

Државни сточарски завод, као и Ергела од 1883. до 1902. године, стајао је под врховним надзором министра народне привреде. Непосредни надзор и старање о унапређењу Завода водио је управитељ са потребним бројем стручног особља. Управитељ, пословођа, економ, ветеринар, рачуновођа и писар постављани су краљевим указом на предлог министра народне привреде, док су подекономи, коњушари, ветеринарски помоћници, писари и практиканти били постављани од стране министра народне привреде.⁷

По успостављању Државног сточарског завода, особље су чинили: у Добричеву управник, ветеринар, рачуновођа, два економа, два подеконома, практикант и коњушар; у Љубичеву старешина Одељка, ветеринар и магационер, настојник пољских радова, коњушар, вршилац дужности коњушара, настојник код приплодних кобила и баштован; у Белој Реци економ и у Шапцу коњушар.⁸

Поред редовних службеника – руководиоца економије, ветеринара, рачуновође, економа и шталмајстора, Економија је упошљавала и велики број помоћног особља. Тако су се на платном списку 1886. године нашао укупно 123 лица. Међу хонорарно плаћаним служитељима су били ковачи, колари, буљубаше, баштовани, дунђери, настојници, чувари, кочијаши, сеизи и рабације.⁹

Управа државне Ергеле је оскудевала у послузи. Стога су велики део тежих послова обављали осуђеници и то њих око 300 у Љубичеву и око 250 у Добричеву.¹⁰

Да би што лакше и брже дошла до обученог особља, Ергела је почев од 1893. године, организовала трогодишњу школу лаких јахача у коју је годишње примала 10 до 20 дечака из сиромашних породица. Године 1897. године министар народне привреде је расписао правила за ову школу чим је уведена дисциплина и ред у обуци. За циљ овако

⁶ Г. Гарић Петровић, *Земљорања у Србији*, 66–67.

⁷ *Закон о уређењу Државног сточарског завода*, 43–57.

⁸ *Извештаји поднесени министру народне привреде о раду на унапређењу домаће привреде у 1907. години*, Београд 1908, 511–512.

⁹ Г. Гарић Петровић, *Земљорадња у Србији*, 67.

¹⁰ *Извештај о раду Министарства народне привреде по струци пољопривредној у 1898. години*, Београд 1899, 16; *Извештаји поднесени министру народне привреде о раду на унапређењу домаће привреде у 1907. години*, 515.

успостављене школе постављено је оспособљавање старешина за пастувске станице и особља за тренинг младих грла у самој Ергели.¹¹

Земљиште Управе Државне Ергеле захватало је 1270,32 ха и састојало се из следећих добара: Љубичево (255,15 ха), Мали Чајир (15 ха), Мала Међа (40 ха), Чаир (20 ха), Дудара (12 ха), Клепечка (43,64 ха), Рамски Рит (44,26 ха), Добричево (144,57 ха), Ада код Ћуприје (194,04 ха) и Бела Река (501,67 ха). Ово земљиште се налазило под пашњаком (489,97 ха), ливадама (376,34 ха), ораницама (208,52 ха) и шумом (195,50 ха). На ораницама се највише сејао овас, затим јечам, пшеница, кукуруз и репа. Заводске ливаде су давале око 1.000 тона сена. Почев од 1896. године, говеда и овце су истериване на пашу у Белу Реку. Након оснивања Државног сточарског завода, Одељење у Љубичеву давало је под закуп Рамски Рит, Клепечку и Орашје, док му је Велики чајир одузет у корист пољопривредне станице.¹²

Примарни циљ Завода државне ергеле био је узгој приплодних пастува. Да би се обезбедило оплемењивање домаћих коња, део државних пастува је слат у пастувске станице по целој Србији. Крајем 19. и почетком 20. века, постојало је 56 пастувских станица у које је распоређивано између 183 и 193 пастува. Сезона опасивања је трајала од почетка марта до почетка јула и током ње би било опасно око 6.000 кобила.¹³

Поред коња, у Државној ергели, а касније Државном сточарском заводу, узгајане су и различите врсте стоке. Непосредно пре велике набавке стране приплодне стоке 1893. године, у Ергели је пописано 37 говеда, 93 овце и 91 свиња. Године 1898. Ергела је имала 189 говеда, 167 оваца и 66 свиња, као и 406 коња. Деценију касније Државни сточарски завод је узгајао 424 коња, 251 говедо, 190 оваца, 298 свиња, 18 коза и 358 грла различитих врста живине. Све животиње су се највећим делом храниле сточном храном произведеном на заводском земљишту. Трошкови за плате, оправке зграда, огрев и осветљење и дневнице, годишње су износили између 200.000 и 280.000 динара. Посебно велике трошкове завод је имао за одржавање пастувске станице у Шапцу и курса лаких јахача. Ова средства су обезбеђивана из буџета. Истовремено остваривани су приходи од баште, хране и усева, пастувских такси, стоке и сточарства, аренде добара,

¹¹ *Извештај о раду Министарства народне привреде по струци пољопривредној у 1898. години*, 11–12.

¹² Г. Гарић Петровић, *Земљорадња у Србији*, 67.

¹³ *Извештаји поднесени министру народне привреде о раду на унапређењу домаће привреде у 1907. години*, 536, 541; *Извештај о раду Министарства народне привреде по струци пољопривредној у 1898. години*, 10.

биковских такси, нерастовских такси и радионице. Ови директни приходи су се кретали између 31.000 и 45.000 динара. Осим њих, завод је имао и индиректни приход од произведене хране и фуражи. Он је, примера ради, 1898. године износио 58.682,01 динара. Највећи део потреба у сточној храни задовољаван је сопственом производњом. Ова производња је у 1909. години износила: 278 t овса, 182 t јечма, 259 t кукуруза, 27 t пшенице, 3,5 t ражи, 7 t разног семена, 420 t сточне репе, 1,7 t сточног кромпира, 1.143 t сена, 688 t сламе и плеве и 320 t шаше. Након успостављања Државног сточарског завода, убиру се и аренде од гостионица у Добричеву и Љубичеву, као и приход од продаје сточног гнојива и лисника, попаше у Белој Реци и закупа Орашја и Рамског Рита.¹⁴

Након Првог светског рата, Законом о уређењу државних ергела у Краљевини Срба, Хрвата и Словенаца, донетом 1922. године, поново је установљена Ергела у Љубичеву. Тада су основане и ергеле у Карађорђеву, код Бачке Паланке, и у Рогатици, у Босни, са циљем размножавања добрих пепинијера.¹⁵

У документу који се овом приликом приређује за штампу прецизиране су одредбе Закона о уређењу Државног сточарског завода које се односе на дужности заводског особља у Добричеву. Дужности су прописане по приспећу новог руководиоца економије др Уроша Стајића¹⁶. У питању је препис са оригинала, који је оверио својим потписом

¹⁴ АС, МНП, 3, 1897, ф. 6, 33/97; *Извештај о раду Министарства народне привреде по струци пољопривредној у 1898. години*, 9, 13–15, 19–21; *Извештаји поднесени министру народне привреде о раду на унапређењу домаће привреде у 1907. години*, 518, 528, 536; *Извештаји поднесени Министру народне привреде о досадашњем раду на унапређењу домаће привреде и мерама за даљи рад у томе правцу за 1908. и 1909. годину*, Београд 1911, 692, 696; Г. Гарић Петровић, *Земљорадња у Србији*, 67–68.

¹⁵ Г. Гарић Петровић, *Земљорадња у Србији*, 68.

¹⁶ Урош Стајић (Врање, 1880 – Београд, 1936) један је од наших најмлађих доктора наука из периода пре Првог светског рата. Докторирао је 1903. године у Халеу одбранивши докторску тезу *Der Einfluss des Feuchtigkeitsgehaltes des Bodens auf die Keimung der Samen*. Пре наименовања за руководиоца економије у Државном сточарском заводу, био је писар у Одељењу за пољску привреду и ветеринарство Министарства народне привреде. Након службе у Државном сточарском заводу, 1908. године, именован је за економа Ваљевског округа. Радио је и као наставник у Виноделској школи у Букову и начелник Одељења за ферментацију дувана код Управе монопола. Био је члан Управног одбора Главног савеза српских земљорадничких задруга и Главног задружног савеза Југославије. Оснивач је Земљорадничке странке. Написао је монографије *Колубарско говече*

управник Државног сточарског завода Милош Н. Лукићевић¹⁷. Данас се чува у Историјском архиву Београда, у фонду Управа града Београда, под сигнатуром ИАБ-1-1906-3094-129.

и његова постојбина, Напредно живинарство, Гајење дувана, Поуке о гајењу дувана, Задружна производња и продаја дувана дуванске прерађивачке задруге и Дувански речник. Сарађивао је у листу „Тежак“. *Државни календар Краљевине Србије за 1905*, Београд 1905, 121; *Државни календар Краљевине Србије за 1906*, Београд 1906, 121; Љ. Трговчевић, *Планирана елита: о студентима из Србије на европским универзитетима у 19. веку*, Београд 2003, 117; *Српска библиографија: књиге 1868-1944*, књига 17, Београд 2005, 49–50. М. Исић, *Милош Московљевић о вођству Савеза земљорадника 1929–1941. Први део: време шестојануарске диктатуре 1929–1934*, Токови историје 2 (2013) 18.

¹⁷ Милош Н. Лукићевић, као државни питомац, школовао се у Бечу. Пре него што је постављен за управника Државног сточарског завода, био је писар, а потом секретар, у Одељењу за пољску привреду и ветеринарство Министарства народне привреде. Био је члан Управног одбора Српског пољопривредног друштва и уредник листа „Тежак“. *Државни календар Краљевине Србије за 1894*, Београд 1893, 104; *Државни календар Краљевине Србије за 1904*, Београд 1904, 115; *Државни календар Краљевине Србије за 1906*, Београд 1906, 121, 123; Љ. Трговчевић, *Планирана елита*, 251.

10 августа 1906 год.

Бр. 258 Пошто је руковођа економије г. Др Урош М. Стајић приспео на нову дужност то

Прописујем ове дужности особља Управе Држ. Сточарског Завода у Добричеву

I.

Руковођа економије г. Др Урош М. Стајић вршиће све дужности које су му прописане чл. 16 Закона о уређењу Државног Сточарског Завода.

Поред ових главнијих дужности, он ће водити рачун још:

1. О чистоти и реду у кругу заводском
2. О свим зградама, старајући се да увек буду у исправном стању
3. О огради имања;
4. О бунарима у целом Заводу предлажући да се све на време предузме и изврши па да у њима увек буде довољна количина воде;
5. О ђубришту, које мора увек у реду бити.
О њему ће водити заједно рачун са г. економом Радосављевићем, који ће вршити дужност руковође сточарства.
6. О воденици, која мора и дању и ноћу радити и спремати брашно и прекрупну за заводску потребу;
7. О баштовани у Ади, у којој се има производити потребно поврће за храну осуђеника;
8. О винограду у Добричеву и о воћњацима и воћкама у Добричеву и на Ади
9. О целокупној заводској шуми; да се стара о потребном гориву и да предлаже рационалну експлоатацију државне шуме у сваком погледу.

Осим овог г. руковођа економије водиће непосредно надзор и руководити државним живинарником и пчелаником и за гајање живине и пчела носити пуну одговорност. Сваки дан има да подноси Управнику писмен извештај о бројном стању живине и носиву.

Помоћник г. руковође економије у свим пословима биће подеконом г. Марко Симић, који ће од њега примати наређења и извршавати их.

Остали персонал, који ће стајати под непосредном контролом и управљањем г. руковође економије. Овај је: настојник Аде Јовановић, настојник волова Добросав, поткивач Риста Новаковић, чувар шума Крста Миловановић, чувар поља Сава Димић, воденичар Павле Мишић, а што се тиче распореда осуђеничке радне снаге и педесетар Јован Мићић;

г. Руковођа економије, или његов помоћник, дужан је водити књигу – дневник радова и књигу надничара, која мора бити увек у исправном стању и на време попуњена, пошто ће се по њој исплаћивати надничари увек у његовом присуству.

Набавка платежне радне снаге вршиће г. руковођа само по одобрењу потписатог.

На крају сваког месеца, а најдаље до 3. идућег месеца, дужан је руковођа економије саставити месечни економски извештај о стању живинарника и пчеланика предати га Управи ради спровођења г. Министру.

У доба кад нема многих пољских радова, дужан је руковођа помагати управитеља у свима административним пословима.

Од економских књига г. руковођа водиће и сваког последњег дана у месецу закључивати:

1. Списак живине
2. Бележник о носиву и потрошњи јаја
3. Пореклописну књигу живине, спаривања, испитивања носивости и т.д.
4. Књигу требовања хране
5. Списак свих државних ствари примљених од Управе на руковање

Руковођа економије са другим члановима комисије дужна је писменим рефератом да предаје Управи све што је на имању произведено у магацин, сењак, трап и т.д. сви производи морају бити тачно премерени на вази, као што и дрва морају бити уметрена, и само као такви предавани на стално чување у магацин, сењак, трап, дрвљаник, и т.д.

Свако вече г. руковођа економије предлагаће Управнику распоред радова за идући дан и кад се распоред утврди према осталим потребама у заводу, исти ће саопштити педесетару, подеконому, настојницима, старајући се да се он потпуно изврши и радна снага што боље искористи.

Г. Руковођа економије властан је и измене чинити преко дан и без нарочитог одобрења управника, ако се буде потреба за то указала.

Распоред осуђеника за радове вршиће сваког јутра г. подеконом и у томе ће га послу контролисати руковођа економије.

Кад ће почињати дневни рад, а кад ће се свршавати одређиваће управник у споразуму са г. руковођом економије и руковођом сточарства.

Храну за теглеће волове и пернату живину требоваће писменим требовањем г. руковођа од г. руковође Завода и то према прописаној норми и за време од 5 или 10 дана. Храна ће се предавати настојницима који ће ју под кључем држати и за исправност одговарати, а у томе погледу контролисаће их само руковођа или његов помоћник.

Ово важи за сву осталу заводску стоку, с тога ће ово примити к знању и г. г. вршилац дужности руковође сточарства и шталмајстор.

Руковођина је дужност да најстрожије води о томе рачуна да се прописана количина хране прими из магацина (сењака, трапа и т.д.) и изда теглећим грлима и живини; да предлаже да се према потреби дневни оброк повећава или смањи, храна промени и т.д. имајући при томе у виду да стока и живина треба да је у доброј снази и да радна стока може све послове на време и сигурно и добро отправљати; храњењу мора увек присуствовати подеконом или настојник.

Економска оруђа и машине примиће г. руковођа економије на рверс од Управе и одговарти за ове, старајући се да она увек буду у исправном стању и да се свака штета спречи.

II.

Дужности рачуновође г. Радичевића: Поред главних дужности, које су прописане чл. 17 Закона о уређењу Државног Сточарског Завода, г. рачуновођа ће имати још посебно да води рачуна:

1. О магацину, старајући се, да се у њ смештена храна добро чува; да се на време прелопата, преврне, преветрења и претријерише, да се она по требовањима тачно издаје и да у свако доба стање магацина буде исправно и у потпуној сагласности са магацинском књигом. Ово све важи и за кошеве, трапове, сењак и сламу с плевом.
2. О целокупном инвентару ствари, контролишући чешће, да ли је све на лицу места; да шкартирани алат одмах одузима, и нови који се набави одмах заводи у инвентар ствари (чим се рачуни исплате); да нов алат жигоше државним жигом и само га на исправан реверс предаје појединим руководиоцима. Ово важи и за све ствари које завод набавља а у инвентар се заводе.
3. Да по одобрењу Управника набавке врши и да све што би се у већој количини од материјала чува у магацину и издаје на реверс само онолико колико је потребно да се неки извесан посао сврши, а контролисање утрошка набављеног материјала вршиће се по наредби бр. 244 од 31. јула ове године.
4. Да почетком сваког месеца прибере све приходе од руковође економије и руковође сточарства и ове заведе најдаље до 5. дана тог месеца за минули месец.
5. Да дневник касе и рачунске књиге сваког последњег дана у месецу и спреми све што је ради прегледа касе потребно, а евентуално и раније по нарочитим писменим наредбама.

6. Да сваког месеца и то најдаље до 3. дана тек. мес. поднесе Управнику писмени извештај о стању кредита тј. о томе колико је по којој партији и позицији буџетској утрошено, колико исплаћено, колико још неисплаћено и која сума стоји још на расположењу, да би се свако прекорачивање кредита избегло.
 7. Да састави прегледе о утрошеној храни по требовањима у току свакога месеца и пошто их управник прегледа и сравни са дневником храњења, онда разводи по основи рачунских докумената по магацинској књизи, како би се знало у свако доба колико тачно има хране у магацину, сењаку и т.д. а колико је опет утрошено.
 8. Да према „правилима о снабдевању људском храном у Казним Заводима“ води све књиге о храњењу осуђеника; да требају прописане количине меса; поврћа и све остало по поменутим прописима; а из државне баште у Ади да врши требовања сваког дана, па из требовања на концу месеца да саставља преглед из кога ће се видети шта је све и у којој количини утрошено и вредност тих утрошених производа према пијачној цени у Ћуприји.
 9. Да води инвентар ствари осуђеничких и свега што Управа Казног Завода буде послала.
 10. Да што чешће врши преглед магацина, сењака, слама и да се стара да у њима ред влада; да се све тачно по мери издаје; да се ништа не расипа, да се камаре лепо раздреше и заврше после узимања, тако да се свака опасност избегне да ма шта пропадне.
- За потребну му радну снагу обраћа ће се г. руковођи економије.

III.

Дужност руковође Сточарства до даље наредбе вршиће економ г. Радосављевић.

Изузев радне стоке и живине и пчела г. Радосављевићу спада у дужност:

1. Да непосредну бригу води о производњи и одгајивању свеколике Заводске стоке и да се стара да се ово врши по правилима разумнога и савременога Сточарства;
2. Да непосредну бригу води о продаји и евентуалној преради млека и продаји сточних производа и предаје приходе за сваки минули месец најдаље до 3. тек. мес.
3. Да води непосредну бригу и старање о свему прибору употребљеном у стајама за приплодну стоку и да одговара за исправност истога, пошто га од Управе на исправан реверс прими;

4. Да води непосредан надзор о здрављу све приплодне стоке и да сваки ма и најмањи знак болести некога грла доставља Управи, како би се сточни лекар одмах звао, да укаже нужну помоћ;
5. Да води непосредни надзор о исправности сточне хране и њеној ваљаности;
6. Да присуствује он или његов помоћник храњењу стоке, тимарењу и т.д. и да највећу пажњу на то обрати, да се прописана храна све и на време да, стока у највећој чистоти одржава и на време мужа и пробно мужење – мерење млека – врши. Мужа мора присуствовати или он сам или његов помоћник. Сваки дан има управнику подносити писмени извештај о добивеној количини млека; колико је крава мужено; која је крава највише млека дала, а која најмање и о бројном стању грла крава, телаци, јунаца, јунади а тако исто све остале приплодне стоке.
7. Да води непосредан надзор о припремању и справљању сточне хране тако да све корисно изупотреби што се на имању произведе и да се на тај начин постигне најрационалнија употреба све хране произведене на заводском имању. Да благовремено предлаже шта све од сточне пиће на имању треба производити, па да се она доиста и у угодно време произведе и употреби.
8. Да води дневник о свима радовима око приплодне стоке, о спаривању и да при томе све оно чини што модерна наука о сточарству прописује. Да подноси месечне писмене извештаје о бројном стању стоке, болести, расходању и пропатку као и све друге извештаје који и од њега буду тражили.

Који ће се послови, када и како око приплодне стоке предузимати решаваће Управник са врш. дужн. руковође сточарства г. Радосављевићем и то повремено а и при састављању распореда радова за идући дан што ће се чинити свако вече у 7 сах. раднога дана а празником у 9 часова пре подне.

За сад ће г. Радосављевић предузети са г. Бранковићем да се одмах израде таблице за свако приплодно грло говеди, на којима ће се означити:

1. Име краве (телета или јунице) или бика
2. Отац и мати (име)
3. Година кад се отелила
4. Телесна тежина у килограмима на дан последњег дана у месецу (од данас мериће се говеда на сточној вази свакога 1 и 15 у месецу)
5. Када је водила
6. Кад ће се отелити, односно кад се је отелила
7. Колико је млека просечно дала дневно у томе месецу

У самој стаји поставиће се табла на којој ће бити назначено колико је која крава дневно – посебно за време муже – дала млека и која је количина укупно добивена за тај дан.

Поред ове табле начиниће се и друга на којој ће тачно бити означено која је крава водила, кад ће се отелити и кад се је *de facto* отелила и најзад, списак крава са назначењем с којим имају биком да воде кад буду показале знаке за повођење. Ово последње извршиће се у споразуму са г. Др. Стајићем и потписаним.

Шта још треба одмах предузети у сточним стајама Управник ће усмено саопштити г. Радосављевићу.

Од економских књига г. Радосављевић водиће и за исправност одговарати:

1. Инвентар стоке за цео Завод
2. Дневник храњења стоке за сву заводску стоку.
3. Дневник муже и продаје млека и других сточних производа.
4. Књигу о пореклу све заводске стоке заједно са свима потребним податцима.
5. Књигу о пуштању бикова на приватне краве и све податке о томе који се буду тражили и прописали.
6. Књигу требовања хране за сву приплодну стоку сем живине.

Г. Радосављевић помагаће у административним пословима управнику Завода.

Осим овога г. Радосављевић прими ће библиотеку заводску и њом ће руководити и одговарати за њену исправност.

IV.

Шалмајстор г. Шкулић имаће ове дужности:

1. Да води непосредно бригу и старање о пастувима и службеним коњима и да се стара о њиховом правилном храњењу, нези као и употреби;
2. Да води непосредан надзор над настојницима и служитељима код пастува и да се стара да они врше све дужности како треба;
3. Да води непосредно старање о прибору шталском, запрежном и јахаћем и да одговара за исправност истога;
4. Да у сваком погледу извршава наредбе потписатог у погледу неге пастува и службених коња и њихове употребе и да обрати највећу пажњу на чистоћу у стајама правилност храњења, тимарења и употребе прописане количине хране, коју ће требовати од рачуновође и њом руководати и носити одговорност за правилну употребу

5. Он ће подносити сваки дан писмени рапорт о бројном стању и општем стању поверених му грла.

Руковођи економије и врш. дужн. руковође сточарства ставиће на расположење чезе и једног коња и једног јахаћег коња, кога ће они по своме нахођењу употребљавати за службени посао по имању и одговарати, ако би се случајно за време употребе десило што.

Наредба о употреби кола за варош остаје и на даље у важности и шталмајстор најстрожије се има исте придржавати.

V.

Практикант г. В. Бранковић водиће деловодни протокол, регистар и руковаће целокупном архивом, старајући се да она у свако доба буде у највећем реду и исправности; вршиће препис и све послове које му потписати буде одредио, под чијом ће непосредном контролом и стајати

* *
*

Дужности настојника радова и настојника по стајама, ноћно дежурство по стајама и дужности ноћних дежурни прописаће сваки руководиоца и исте најдаље кроз пет дана доставити потписатом, да их прегледа и наредбом објави.

Ову наредбу имају потписати сва г.г. чиновници, службеници, настојници и сви они којих се тиче и по њој се управљати од данас па до даље наредбе.

Прочитали:

Руковођа Д' Урош Стајић
Рачуновођа Т. М. Радичевић
Економ М. С. Радосављевић
Шталмајстор Спасоје Р. Шкулић
Подконом Марко Симић
Практикант Вел. М. Бранковић
Настојник, Јов. Р. Виторовић

Управник,
М. Н. Лакићевић

Да је препис веран оригиналу,

тврди:
Управник
Држ. Сточ. Завода
М. Н. Лукићевић

Саставио са оригинала:

Практикант,
Вел. М. Бранковић

ЛИСТА РЕФЕРЕНЦИ – LIST OF REFERENCES

ИЗВОРИ – PRIMARY SOURCES

Необјављени извори – Unpublished Primary Sources

Архив Србије, фонд Министарство народне привреде, Одељење за земљорадњу и сточарство (МНП, З) [Arhiv Srbije, fond Ministarstvo narodne privrede, Odeljenje za zemljoradnju i stočarstvo (MNP, Z)]

Објављени извори – Published Primary Sources

Државни календар Краљевине Србије за 1894, Београд 1893 [*Državni kalendar Kraljevine Srbije za 1894*, Beograd 1893]

Државни календар Краљевине Србије за 1904, Београд 1904 [*Državni kalendar Kraljevine Srbije za 1904*, Beograd 1904]

Државни календар Краљевине Србије за 1905, Београд 1905 [*Državni kalendar Kraljevine Srbije za 1905*, Beograd 1905]

Државни календар Краљевине Србије за 1906, Београд 1906 [*Državni kalendar Kraljevine Srbije za 1906*, Beograd 1906]

Закон о уређењу Државног сточарског завода, Зборник закона и уредаба, књ. 48, Београд 1893 [*Zakon o uređenju Državnog stočarskog zavoda*, Zbornik zakona i uredaba, knj. 48, Beograd 1893]

Зборник закона и уредаба, књ. 57, Београд 1904 [*Zbornik zakona i uredaba*, knj. 57, Beograd 1904]

Извештај о раду Министарства народне привреде по струци пољопривредној у 1898. години, Београд 1899 [*Izveštaj o radu Ministarstva narodne privrede po struci poljoprivrednoj u 1898. godini*, Beograd 1899]

Извештај о раду Одељења за пољску привреду и ветеринарство, Извештаји поднесени министру народне привреде о досадашњем раду на унапређењу домаће привреде и мерама за даљи рад у томе правцу, Београд 1907 [*Izveštaj o radu Odeljenja za poljsku privredu i veterinarstvo*, Izveštaji podneseni ministru narodne privrede o dosadašnjem radu na unapređenju domaće privrede i merama za dalji rad u tome pravcu, Beograd 1907]

Извештаји поднесени Министру народне привреде о досадашњем раду на унапређењу домаће привреде и мерама за даљи рад у томе правцу за 1908. и 1909. годину, Београд 1911 [*Izveštaji podneseni Ministru narodne privrede o dosadašnjem radu na unapređenju domaće privrede i merama za dalji rad u tome pravcu za 1908. i 1909. godinu*, Beograd 1911]

Извештаји поднесени министру народне привреде о раду на унапређењу домаће привреде у 1907. години, Београд 1908 [*Izveštaji podneseni ministru narodne privrede o radu na unapređenju domaće privrede u 1907. godini*, Beograd 1908]

ЛИТЕРАТУРА – SECONDARY WORKS

- Гарић Петровић Г., *Земљорадња у Србији (1878–1912)*, Београд 2017 [Garić Petrović G., *Zemljoradnja u Srbiji (1878–1912)*, Beograd 2017]
- Исић М., *Милош Московљевић о вођству Савеза земљорадника 1929–1941. Први део: време шестојануарске диктатуре 1929–1934*, Токови историје 2 (2013) 11–51 [Isić M., *Miloš Moskovljević o vođstvu Saveza zemljoradnika 1929–1941. Prvi deo: vreme šestojanuarske diktature 1929–1934*, Токови историје 2 (2013) 11–51]
- Лукићевић М., *Из историје наше Државне ергеле*, Тежак 51 (1910) 199–200 [Lukićević M., *Iz istorije naše Državne ergele*, Тежак 51 (1910) 199–200]
- Миљковић Катић Б., *Пољопривреда Кнежевине Србије (1834–1867)*, Београд 2014 [Miljković Katić B., *Poljoprivreda Kneževine Srbije (1834–1867)*, Beograd 2014]
- Пољопривредни календар за 1897*, Београд 1896 [Poljoprivredni kalendar za 1897, Beograd 1896]
- Српска библиографија: књиге 1868–1944*, књига 17, Београд 2005 [Srpska bibliografija: knjige 1868–1944, knjiga 17, Beograd 2005]
- Трговчевић Љ., *Планирана елита: о студентима из Србије на европским универзитетима у 19. веку*, Београд 2003 [Trgovčević Lj., *Planirana elita: o studentima iz Srbije na evropskim univerzitetima u 19. veku*, Beograd 2003]

Gordana GARIĆ PETROVIĆ

**DUTIES OF THE STAFF OF ADMINISTRATION OF THE STATE
CATTLE BREEDING INSTITUTE IN DOBRIČEVO**

Summary

The State Stud Farm was established in 1852 in Čuprija. In 1859 it was transferred to Požarevac and the next year to Ljubičevo. The primary aim of the Stud Farm was to improve horse breeding in Serbia through spreading noble horse breeds. The Stud Farm Department in Dobričevo was set up in 1875. Until the formation of the Ministry of National Economy, the Ministry of the Military was in charge of the State Stud Farm.

The State Stud Farm, established to upgrade horse breeding in Serbia, was reestablished, in 1892, under the Law on Organisation of the State Cattle Breeding Institute, into the State Cattle Breeding Institute. The aim of this transformation was to improve cattle breeding in Serbia by breeding the heads of the best cattle breeds, which were further allocated across the country to enhance the quality of domestic cattle.

The administrator with the necessary number of professional staff carried out direct supervision and care about the improvement of the Institute. The administrator, headman, procurement clerk, veterinarian, accountant and registrar were appointed by the king's decree on the proposal of the Minister of National Economy, while the assistant procurement clerks, stablemen, veterinary assistants, registrars and practitioners were appointed by the Minister of National Economy. In addition to regular officers – the manager of the estate, veterinary, accountant, procurement clerk and stable master, the estate also employed a large number of supporting staff – blacksmiths, cartwrights, overmen, gardeners, builders, heads, keepers, coachmen, assistant stablemen and drivers. Convicts performed the most difficult jobs.

The Institute's land covered 1270.32 ha and consisted of meadows, fields, arable fields and forest. Most sowed on arable fields were oats, followed by barley, wheat, corn and turnip.

In addition to horses, the State Stud Farm – later the State Cattle Breeding Institute also kept various types of cattle – bovines, sheep, pigs, goats and poultry. All animals were fed mainly with animal fodder produced on the Institute's soil. The funds for salaries, building repairs, heating and lightening, and money for daily allowances were provided from the budget. At the same

time, income was generated from the garden, food and crops, stud fees, cattle and cattle breeding, lease, oxen fees, boar fees and the workshop.

The document prepared for press contains the provisions of the Law on Organisation of the State Cattle Breeding Institute relating to the duties of the Institute's staff in Dobričevo. The duties were prescribed after the arrival of the new administrator dr Uroš Stajić. They define the obligations and duties of the headman, accountant, head of cattle breeding, stable master and practitioners.

Keywords: State Cattle Breeding Institute, State Stud Farm, Dobričevo, cattle breeding, agriculture, Kingdom of Serbia.

Чланак примљен: 30. 03. 2017.

Чланак коначно прихваћен за објављивање: 02. 06. 2017.

